

Θεός μέγιστος τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς 1). — Οὐδὲν γλύκιον ἤς πα-
τρίδος οὐδὲ τοκῆων | γίγνεται, εἴπερ καὶ τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον |
γαίη ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκῆων » 2).

Τὸ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα συκοφαντούμενον διήγημα « οἱ πιστοὶ
κύνες » εἶνε ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Stern (*Wie Gott einen Men-
schen durch Hunde vom Tode errettete*), ἐν ᾧ ἀπεικονίζεται
ζωηρότατα ἡ πίστις καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῶν κυνῶν πρὸς τοὺς κυρίους
αὐτῶν. Ἄπειρα τοιαῦτα ἀνέκδοτα ἐγκατασπείρουσιν εἰς τὰ παιδικὰ
βιβλία αὐτῶν οἱ παιδαγωγοὶ τῶν σοφῶν ἐθνῶν, διότι πάντων μάλι-
στα ταῦτα τὰ ἀναγνώσματα παιδεύουσι τὰ παιδιά εἰς τὴν πραό-
τητα καὶ τὴν προσήθειαν καὶ φιλάνθρωπίαν πρὸς τὰ ζῶα, ἧτις, ὅπως
εὐγενέστατα καὶ ἀνθρωπικώτα ἐφρόνουν οἱ Πυθαγορικοί, εἶνε μελέτη
πρὸς τὸ φιλάνθρωπον καὶ φιλοίκτιρμον 3).

Τὸ Γερμανικὸν τοῦτο ἀνέκδοτον τοῦ Stern εἶνε τῆς αὐτῆς ἀκρι-
βῶς φύσεως μὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἀνέκδοτον τοῦ Αἰλιανοῦ (περὶ ζώων
1, 8), περὶ τῶν κυνῶν τοῦ Νικίου, τοῦ ἀπροόπτως κατακρημνισθέντος
εἰς κάμινόν τινα ἀνθρακευτῶν. Ἀναγινώσκειται δὲ ὑπὸ μυριάδων Γερ-
μανοπαίδων ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις τοῦ Gabriel καὶ Sup-
prian, τοῦ Wetzel καὶ Schumann, τοῦ Niedergesäss, τοῦ Han-
sen καὶ Böckler καὶ τοῦ Fritze 4).

« Τοιοῦτον ὄν τὸ Ἀναγνωσματάριον τοῦ κ. Παπαμάρκου δὲν ἐπι-
τυγχάνει οὐδ' αὐτὸν τὸν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν
διὰ τῶν 12 αὐτοῦ κεφαλαίων ».

1) Δικαιογένης, ἀπ. 5, ἔκδ. Nauck σελ. 602.

2) Ὅμηρος Ὀδύσ. ι 34. Περὶ τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς εὐσεβείας τῶν τέκνων ἀκριδέ-
στερον ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῆς παρούσης πραγματείας. Ἴδε καὶ ἀν. σελ. 455 καὶ ἐξ.

3) Πλούταρχος, Πότερα κτλ. 959 F: Οἱ Πυθαγορικοὶ τὴν πρὸς τὰ θηρία πραό-
τητα μελέτην ἐποιήσαντο πρὸς τὸ φιλάνθρωπον καὶ τὸ φιλοίκτιρμον. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ
Πορφύριος, περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων 3, 20. Ἴδ. καὶ ἀνωτ. σελ. 442-449.

4) Gabriel - Supprian, D. Leseb. Ausg. B, I Theil, Mittelstufe, 1894, σελ.
18, ἀρ. 35. — Wetzel - Schumann, Ausg. A. Berlin, 1894, I Theil, Vorstufe,
σελ. 218, ἀρ. 159. — Niedergesäss, D. Leseb. 2 Schulj. 42 Aufl. 1893, σελ. 49,
ἀρ. 66. — Hansen, D. Leseb. I Theil, 2 Aufl. 1886, σελ. 98, ἀρ. 160. — Bö-
ckler - Fritze, D. Leseb. für die Mittelstufe der Volksschul, 1874, σελ. 60,
ἀρ. 57.

«Οὐδὲν θαυμαστόν.. οἱ αὐτοὶ κατήγοροι καὶ δικασταὶ ἦτε» 1).

«Καὶ ἂν δὲ πρὸς στιγμὴν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπιδιωχθεὶς σκοπὸς ἐπετυγχάνετο, πάλιν τὸ Ἀναγνωσματάριον θὰ ἦτο κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ἀνάξιον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ κύριον ἀνάγνωσμα τῶν Ἑλληνοπαιδῶν».

Αὕτη εἶνε ἡ γνώμη τῶν ἡμετέρων κ.κ. κριτῶν. Τῶν δὲ Γερμανῶν αὕτη :

«Diese Lesebücher bedeuten einen grossen Fortschritt der für die Jugend bestimmten Lernmittel». Ὅ ἐστι : «Τὰ Ἑλληνικὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τοῦ κ. Χ. Παπαμάρκου ἀποτελοῦσι μέγαν πρὸς τὰ πρόσω σταθμὸν τῶν διὰ τὴν τρυφεράν νεότητα καθωρισμένων διδακτικῶν μέσων!» 2).

«Οἱ δύο φωτοδόλοι ἀστέρες, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ φωτίζωσι τὴν ὁδὸν ὑγιοῦς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ Θρησκεία καὶ ἡ Πατρίς, διὰ τὸν συγγραφέα τοῦ κρινομένου Ἀναγνωσματαρίου — καὶ τὸ λέγομεν μετ' ἐνδομύχου ἡμῶν λύπης εἶνε ἐσβεσμένοι — Ἐλλεῖπει ἀπὸ τοῦ βιβλίου τούτου τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, ὅπερ εἶνε ἡ βᾶσις τῆς γνησίας δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ κρηπὶς τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Οὐδ' αὐτὴ κἂν ἡ γλυκεῖα λέξις πατρίς ἀπαντᾷ δυστυχῶς ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ τούτῳ· διὸ καὶ ἀδύνατον εἶνε νὰ ἐννοήσῃ τις ἐκ μόνου τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, ἐὰν ἐγράψῃ δι' Ἑλληνόπαιδας».

Ἐν θηρίοις δὲ καὶ πιθήκοις ὄντα δεῖ εἶναι πίθηκον· ὦ ταλαιπώρου βίου 3).

1) Λουκιανός, ὑπὲρ τῶν εἰκόνων 15, σελ. 493.

2) *Pädagogische Rundschau*, 11 Heft, 1 November, 9 Jahrgang, Wien, 1895, σελ. 397.

3) Ἀπολλόδωρος ὁ κωμικός, ἀπόσπ. 1, Kock, τόμ. 3, σελ. 269. — Περὶ τῆς ἀναισχύντου ψευδολογίας τῶν ἡμετέρων κριτῶν, ταῦτα δυσχυρίζομένων, καὶ περὶ τῆς ἀγοραίας καὶ ἀγυρτικῆς τῆς φιλοπατρίας ἀντιλήψεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ἐκδοχῆς ἐγένετο ἤδη ὁ προσήκων λόγος ἐν τῷ β'. κεφαλαίῳ τοῦ Α'. μέρους τῆς πραγματείας ταύτης, σελ. 45 - 59.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ γλῶσσα.

Ἡ γλῶσσα πρέπουσα καὶ ἀρμόζουσα πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νεαρῶν παιδίων. — Πάντοτε ὅμως εὐγενὴς καὶ τὸν Ἑλληνικὸν τύπον διασώζουσα. — Ἡ γλῶσσα ἐκ τῶν γενικῶν καὶ συγκεχυμένων ἐπὶ τὰ ὠρισμένα καὶ τὰ καθ' ἕνα. — Ἡ φράσις τῶν Αἰσωπείων μύθων ἀπλουστερα καὶ ἀνεπιβούλευτος καὶ δεινότητος ἀπάσης καὶ περιοδικῆς ἀπαγγελίας ἀπηλλαγμένη, ὀλίγον τῆς ἐν τῇ συνηθείᾳ ὀμιλίας ἐξαλάττουσα.

Καὶ ἐξακολουθοῦσι γνωμοτυποῦντες οἱ κ.κ. κριταί.

«Ἄν καὶ περιττὴ μετὰ τὰ ἐκτεθέντα καθίσταται ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀναγνωσματορίου τούτου καὶ ὑπὸ ἐποψιν γλώσσης, διότι καὶ ἀρίστη ἐὰν ᾦτο ἡ γλῶσσα, πάλιν τὸ περιεχόμενον δὲν θὰ ἔπαυεν ὄν τοιοῦτον, οἷον ἀνωτέρω ἐχαρακτήρισamen αὐτό, ἐκτίθεμεν ὅμως ἐφεξῆς μετὰ συντομίας καὶ τὴν περὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἀναγνωσματορίου τούτου ἡμετέραν κρίσιν. — Ὡς γνωστὸν ἡ γλῶσσα, τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου ὀφείλει νὰ εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν. Διὸ καὶ ἄλλη μὲν εἶνε ἡ γλῶσσα ὡς πρὸς τὴν πυκνότητα τῶν νοημάτων καὶ τὴν κατασκευὴν τῆς φράσεως ἐν τῇ κατωτάτῃ τάξει, ἄλλη δὲ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ, βαθμιαίως μεταβαίνουσα ἀπὸ ἐκείνης εἰς ταύτην. Ἡ γλῶσσα ὅμως τοῦ ὑπὸ κρίσιν Ἀναγνωσματορίου δὲν προσαρμόζεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν ἐκάστης τάξεως».

Αὕτη εἶνε ἡ γνώμη τῶν ἡμετέρων κριτῶν. Τῶν δὲ Γερμανῶν αὕτη :

Bei der Fülle neu antretender Ziele sind die Wiederholungen früherer sehr gering. . . Aber auch hier ist wieder Rücksicht auf den bedeutend erweiterten Gedankenkreis der vorgerückten Klasse inbezug auf Beispiele, Sprache und Behandlung genommen». Ὅ ἐστιν «Σχετικῶς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν νέων παρουσιαζομένων — εἰς ἐκάστην δηλ. ἀνωτέραν τάξιν — ἠθικῶν ἰδεῶν αἱ ἐπαναλήψεις προτέρων εἶνε ἐλάχισται. . . Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ εὐρύτερος κύκλος τῶν ἰδεῶν τῶν μαθητῶν κατὰ τε τὰ παραδείγματα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐκθεσιν» 1).

Ἄγροϊκος εἶναι προσποιεῖ πονηρὸς ὢν 2).

1) *Pädagogische Studien*, von Dr. W. Rein. Dresden, 1893, 14 Jahrgang, 3 Heft, σελ. 168.

2) Μένανδρος, ἀπ. 794, Kock τόμ. 3, σελ. 218.

«Τ' ἀναγνωστικὰ βιβλία τοῦ κ. Παπαμάρκου φαίνονται . . . ὅτι ἐπιμε-
λοῦνται, πῶς μεταξὺ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ καὶ τῆς γλώσσης τῶν
γραφόντων λογίων νὰ ὀρύξωσι χάσμα καὶ καταστήσωσιν οὕτως εἰς τὸν
λαὸν δύσκολον καὶ κατ' ἀκολουθίαν δυσάρεστον τὴν ἀνάγνωσιν βι-
βλίων γεγραμμένων ἐν καθαρευούσῃ ὅπωςδήποτε γλώσσῃ».

Ταῦτα εἶνε γεγραμμένα ἐν τῇ 19 σελίδι τῆς ἐκθέσεως τῶν ἡμετέ-
ρων κ.κ. κριτῶν. Ἐν δὲ τῇ 32 καὶ 29 ταῦτα· «Τὸν συγγραφέα
(δηλ. ἐμὲ) ἐπαινοῦμεν διὰ τὴν . . . εὐγένειαν τῆς γλώσσης . .
ἣν μεταχειρίζεται ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ αὐτοῦ . . . καὶ
ἥτις εἶνε ἡ γραφομένη ἀλλὰ πλέον τοῦ δέοντος δι' ἀναγνω-
στικὸν βιβλίον κεκαθαυμένη» 1).

Μάστιγος οὖσης ὄρκον οἰκέτη δίδως ; 2)

«Ἐνῶ δὲ καὶ ὁ ἀπαιδευτότατος των Ἑλλήνων λέγει: «μεγαλείτε-
ρός μου, ἀνώτερός μου», ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀναγνωσματαρίου οὐδὲ
τὴν γενικὴν ταύτην ἀνέχεται».

«Ἐκ στόματος ἀφρόνων βακτηρία ὕβρεως· χεῖλη δὲ σο-
φῶν φυλάξει αὐτούς» 3).

«Διὰ τῶν Ἀναγνωστικῶν βιβλίων ὀφείλομεν προσέτι νὰ ἐθίσωμεν
τοὺς παῖδας καὶ εἰς τὴν κυριολεξίαν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν. Δυστυχῶς
ὅμως καὶ περὶ τοῦτο ὁ συγγραφεὺς ἀποδείκνυται λίαν ἀμελής. Διὰ
τῶν τριῶν λέξεων καλός, κακός καὶ κάμνω ἀντικαθιστᾶ πληθὺν
ἐπιθέτων καὶ ῥημάτων· (διαπρέπειν, εὐδοκιμεῖν, διακρίνεσθαι, πα-
ράγειν, μιμεῖσθαι, παρακινεῖν, ἀναγκάζειν, καθιστᾶν, ἔξοχος, ἀγα-
θός, βαθύς, ἀνώμαλος, δύσβατος, πηλώδης, στερεός κτλ). Διὰ τοῦ ἔρ-
χομαι ἀντικαθιστᾶ ὁ συγγραφεὺς τὰ ῥήματα ἐπιστρέφω, ἀναβαίνω,
ἀνέρχομαι κτλ. διὰ τοῦ ἐχάθη ἀντικαθιστᾶ τὰς ειδικωτέρας ἐκφρά-
σεις κατηναλώθη, κατασπαταλήθη κατησωτεύθη κτλ»!

Ταῦτα λέγουσιν οἱ ὀπισθεν τοῦ κ. Σιμοπούλου ὑποκρυπτόμενοι σο-

1) Καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἐκθέσεως αὐτῶν (σελ. 13) οἱ αὐτοὶ κ. κριταὶ περὶ τῶν ἐμῶν
ἀναγνωστικῶν βιβλίων: «Καὶ ὁ μὲν λόγος εἶνε λίαν ἐπιμεμελημένος καὶ ἀκριβής·
ἡ δὲ ἐρμηνεῖα πληρὴ τῆς ἐνιαχοῦ χρήσεως ἀρχαίων καὶ ἀκαταλήπτων τοῖς παισὶ
καὶ τοῖς διδασκάλοις αὐτοῖς ὀνομάτων κατὰ τὰ ἄλλα εἶνε σαφής, εὐκόλος ἀφθο-
ρος καὶ εὐστροφος». — Ἀριστοτέλης, Μετὰ τὰ φυσικὰ 1062, 6, 33: Τό γε μὴν
ὁμοίως προσέχειν ταῖς δόξαις καὶ ταῖς φαντασίαις τῶν πρὸς αὐτούς διαμφισθητούντων
εὐηθες· δῆλον γὰρ τοὺς ἑτέρους αὐτῶν ἀνάγκη διαψεῦσθαι. Αὐτόθ. 1085, 6, 36: Τὸ
διαφωνεῖν αὐτοὺς περὶ τούτων — σημεῖον ὅτι τὰ πράγματα ταῦτα οὐκ ὄντα ἀληθῆ πα-
ρέχει τὴν ταραχὴν αὐτοῖς . . .

2) Ἀπολλόδωρος ὁ κωμικός, ἀπ. 19, Kock, τόμ. 3, σελ. 288.

3) Παροιμίαι Σολομῶντος 14, 3.

φοὶ προκειμένου περὶ παιδαρίων ὀκταετῶν! Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης λέγει ταῦτα: « Ἀλλ' ὁμως ἐκ τῶν φαύλως μὲν γνωστῶν, αὐτῶ δὲ γνωστῶν, τὰ ὅλως γνωστὰ γνῶναι πειρατέον. — Δεῖ δὲ νομίζειν ἱκανοὺς εἶναι τοὺς ὄρους, ἐὰν ὧσι περὶ ἐκάστου μήτε ἀσαφεῖς μήτε ἀκριβεῖς. — Τὸ γὰρ ἀκριβὲς οὐχ ὁμοίως ἐν ἅπασι τοῖς λόγοις ἐπιζητητέον, ὥσπερ οὐδ' ἐν τοῖς δημιουργουμένοις. . . Παιδευμένου γὰρ ἐστὶν ἐπὶ τοσοῦτον τὰκριβὲς ἐπιζητεῖν καθ' ἕκαστον γένος, ἐφ' ὅσον ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἐπιδέχεται. — Ἐκ τῶν ἀσαφῶν μὲν φανερωτέρων δὲ γίνεται τὸ σαφές καὶ κατὰ τὸν λόγον γνωριμώτερον. — Πέφυκε δὲ ἐκ τῶν γνωριμωτέρων ἡμῖν ἡ ὁδὸς καὶ σαφεστέρων ἐπὶ τὰ σαφέστερα τῆ φύσει καὶ γνωριμώτερα· οὐ γὰρ ταῦτά ἡμῖν τε γνῶριμα καὶ ἀπλῶς. διόπερ ἀνάγκη τὸν τρόπον τοῦτον προάγειν ἐκ τῶν ἀσαφεστέρων μὲν τῆ φύσει ἡμῖν δὲ σαφεστέρων ἐπὶ τὰ σαφέστερα τῆ φύσει καὶ γνωριμώτερα. ἔστι δ' ἡμῖν πρῶτον δῆλα καὶ σαφῆ τὰ συγκεχυμένα μᾶλλον· ὕστερον δ' ἐκ τούτων γίνεται γνῶριμα τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ ἀρχαὶ διαιροῦσι ταῦτα. διὸ ἐκ τῶν καθόλου ἐπὶ τὰ καθ' ἕκαστα δεῖ προιέναι. τὸ γὰρ ὅλον κατὰ τὴν αἴσθησιν γνωριμώτερον, τὸ δὲ καθόλου ὅλον τί ἐστὶν· πολλὰ γὰρ περιλαμβάνει ὡς μέρη τὸ καθόλου. Πέπονθε δὲ ταῦτὸ τοῦτο τρόπον τινὰ καὶ τὰ ὀνόματα πρὸς τὸν λόγον· ὅλον γὰρ τι καὶ ἀδιορίστως σημαίνει, οἷον ὁ κύκλος· ὁ δὲ ὀρισμὸς αὐτοῦ διαιρεῖ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα. Καὶ τὰ παιδιά τὸ μὲν πρῶτον προσαγορεύει πάντας τοὺς ἄνδρας πατέρας καὶ μητέρας τὰς γυναῖκας, ὕστερον δὲ διορίζει τούτων ἑκάτερον» 1).

Τοῦτο εἶνε ἐκ τῶν στοιχειωδεστάτων παιδαγωγικῶν διδαγμάτων,

1) Ἀριστοτέλης, Μετὰ τὰ φυσικὰ 1029, 6, 10. — Ῥητορικὴ 1369, 6, 31. — Ἠθικὰ Νικομάχεια 1094, 6, 12 καὶ ἐξ. 23 καὶ ἐξ. — Περὶ ψυχῆς 413, α, 11. — Φυσικῆς ἀκροάσεως 184 α, 16. — Πρβλ. καὶ Ἀριστείδου τεχνῶν ῤητορικῶν Β'. Δ'. Γ'. ἔκδ. Walz, τόμ. 3, σελ. 436. ἔκδ. Spengel, τόμ. 2, σελ. 532: Καὶ τὸ ἐν γένει δέ τι εἰπεῖν τοῦ κατ' εἶδος σεμνότερον, οἷον ἐν γένει μὴ τι πάθη· οὐ γὰρ ἐστὶν ὁμοιον κατ' εἶδος εἰπεῖν, μὴ περιπαρῆ, μὴ ἀποσφαγῆ, καὶ ἐν γένει συλλαβόντα τὰ πάντα ταῦτα ἐνὶ ὀνόματι εἰπεῖν μὴ τι πάθη. — Γαληνός, περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων, ἔκδ. Kühn τόμ. 5, σελ. 486· ἔκδ. Ivan. Müller, τόμ. 1, σελ. 468: Εἴτε δὲ προσίεσθαι λέγεις εἴτε διώκειν εἴτε ἐφρίεσθαι, διαφέρει οὐδέν, ὥσπερ οὐδὲ εἰ βούλεσθαι ἢ ὀρέγεσθαι ἢ ἀντιποιεῖσθαι ἢ ἀσπάζεσθαι ἢ ἐπιθυμεῖν· ἡ γὰρ τῶν τοιούτων ὀνομάτων διαίρεσις οὐδέν εἰς τὴν παροῦσαν σχέψιν ὀνήνησιν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦναντίον ἄκαιρός τέ ἐστι καὶ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ζήτησιν εἰς τὴν περὶ τῶν ὀνομάτων ἀμφισβήτησιν ἀπάγει. διὸ καὶ τεχνάζονται τινες ἐξεπίτηδες ὑπὲρ τοῦ μηδὲν περανθῆναι πρὸς ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐνίστανται».

γνωστότατον εἰς πάντας τοὺς μαθητὰς τῶν Διδασκαλείων καὶ τῶν φοιτῶντων εἰς τὰς κατωτάτας τάξεις αὐτοῦ ἀκόμη.

Ἄλλά :

«Ταῦτόν ἐστιν ὁδηγὸν τυφλὸν λαβεῖν καὶ σύμβουλον ἀνόητον» 1).

«Ἀντὶ τοῦ ἀηδεστάτου καὶ φορτικῶς ἐπαναλαμβανομένου μίαν φοράν εἰς μία κτλ. ὡς ἐν σελ. 38. Μίαν φοράν εἰς ὄνος εἶχε πατήσῃ ἐν καρφίον . . ἠδύνατο νὰ γράψῃ ὄνος εἶχε πατήσῃ καρφίον — Ἐν σελ. 90. Μίαν φοράν εἰς λέων ἐγήρασε καὶ . . ἠδύνατο νὰ γράψῃ λέων γηράσας — Ἐν σελ. 104 Μίαν φοράν εἰς ἀετὸς ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν ἐνὸς βουνοῦ καὶ ἔβλεπεν . . ἠδύνατο νὰ γράψῃ ἀετὸς καθήμενος ἐπὶ κορυφῆς βουνοῦ ἔβλεπε».

«Λοιδορεῖν πράγματα ἀνίατα καὶ πόρρω προβεβηκότα ἀμαρτίας οὐδαμῶς ἠδύ, ἀναγκαῖον δ' ἐνίοτ' ἐστίν» 2).

Μία τῶν ἀληθεστάτων παρατηρήσεων, ἃς τὸ πνεῦμα τὸ Ἑλληνικὸν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα εἶνε καὶ ἡ τοῦ Θουκυδίδου (2, 40, 3) αὕτη: «Ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει 3). Θὰ ἦτο δυνατὸν ἄνθρωπος, καὶ τὸν Αἴσωπον μόνον πεπατηκῶς, νὰ γράψῃ τοιαῦτα περὶ τοῦ ὕφους τῶν Αἰσωπείων μύθων καὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν; Καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας ἂν διεφύλλιζε, καὶ τὸ πρῶτον ἀγνωστικὸν βιβλίον τῶν σοφῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν ἐὰν ἔβλεπε, θὰ ἐμάνθανε τὸ ὀρθὸν ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ θὰ ἀπετρέπετο ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκθεατρισθῇ ὡς συρφετώδης τις ἀποχειρωδίωτος γράφων ὅσα ἀνωτέρω κατάκεινται ἀναγγραμμένα.

Λέγει ὁ Ἑρμογένης: «Τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ μύθου βούλονται περιόδων ἀλλοτριῶν εἶναι τῆς γλυκύτητος ἐγγύς». — Λέγει ὁ Θέων: Ἐν δὲ τοῖς μύθοις ἀπλουστέραν τὴν ἐρμηνείαν εἶναι δεῖ καὶ προσφυῇ καὶ ὡς δυνατὸν ἀκατάσκευον καὶ σαφῆ». — Λέγει ὁ Νικόλαος: «Δεῖ τὴν τοῦ μύθου φράσιν ἀπλουστέραν εἶναι καὶ ἀνεπιβούλευτον καὶ δεινότητος ἀπάσης καὶ περιοδικῆς ἀπαγγελίας ἀππλάγαμμένην . . καὶ μάλιστα ὅταν ἐξ ἀλόγων ζώων ὁ μῦ-

1) Πλούταρχος, Λεῖψανα συγγραμμάτων ἀδελῶν 20, ἔκδ. Βερναρδάκη, τ. 7, σ. 154.

2) Πλάτων, Νόμοι 660 C.

3) Καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐν Νιγρίνῳ, σελ. 38: Τοῦ Θουκυδίδου λέγοντος, ὅτι ἡ ἀμαθία μὲν θρασεῖς, ὄκνηροὺς δὲ τὸ λελογισμένον ἀπεργάζεται.

θος ὑπάρχει συγκείμενος. Ταύτη τοι ἀπλούστερον αὐτὸν εἶναι δεῖ, ὀλίγον τῆς ἐν τῇ συνηθείᾳ ὀμιλίας ἐξαλλάττοντα» 1).

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων πρέπει νὰ εἶνέ τις εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν ἀπαίδευτος, ἵνα περὶ μύθων προκειμένου, γράψῃ « Λέων γηράσας — ἀστὸς καθήμενος ἐπὶ κορυφῆς βουνοῦ ἔβλεπεν. », ὅπως ἀπαιτοῦσιν οἱ διὰ τοῦ ἡμετέρου κ. κριτοῦ ληροῦντες.

Υἱον θηρίον δὲ ἐν ἀμαθείᾳ μολυνόμενον πρέπει νὰ εἶνέ τις, ἵνα γράψῃ τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα: « Ἀντὶ τοῦ ἀηδεστάτου καὶ φορτικῶς ἐπαλαμβανομένου μίαν φοράν, εἰς, μία κτλ. ὡς Μίαν φοράν εἰς ὄνος — Μίαν φοράν εἰς λέων — Μίαν φοράν εἰς ἀετός », ἀφοῦ οἱ μὲν τεχνογράφοι κηρύττουσιν ὅτι ὁ μῦθος πρέπει νὰ εἶνε ἀπλούστατος, « ὀλίγον τῆς ἐν τῇ συνηθείᾳ ὀμιλίας ἐξαλλάττων » 2), οἱ δὲ σοφοὶ συγγραφεῖς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμματολογιῶν χαρακτηρίζουσι τὸν τύπον τοῦτον τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ μύθου « μίαν φοράν εἰς » κτλ. ὡς σύμφυτον τρόπον τινὰ μετὰ τοῦ μύθου 3), οἱ δὲ ἐν τοῖς βιβλίοις ἀναγράψαντες μύθους, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους μέχρι τοῦ Grimm καὶ τοῦ Jacobs, δὲν ἀπέκρουσαν τὸν « ἀηδέστατον καὶ φορτικώτατον » τοῦτον τύπον τῆς εἰς τοὺς μύθους εἰσαγωγῆς 4), καὶ τὰ παιδάρια τῶν σοφῶν ἐθνῶν οὐχὶ σπα-

1) Ἑρμογένης, Προγυμνάσματα 1, ἔκδ. Walz, τόμ. 1, σελ. 15. ἔκδ. Spengel, τόμ. 2, σελ. 4. — Θεων, Προγυμνάσματα 2, ἔκδ. Walz, τόμ. 1, σελ. 175. Spengel, τόμ. 2, σελ. 74. — Νικόλαος, Προγυμνάσμ. 1. ἔκδ. Spengel, τόμ. 3, σελ. 454. Ἰδ. καὶ ἀνωτέρω σελ. 293-294.

2) Νικόλαος, ἐνθ. ἀνωτ.

3) Bergk, Griechische Litteraturgeschichte, Berlin 1872, τόμ. 1, σελ. 380: *Wie die Volksmässige Erzählung feste Formen liebt, so wurde auch hier die einzelne Fabel meist mit einer bestimmten Wendung eingeleitet.*

4) Πλάτων, Πρωταγόρας 320 C: Ἦν ποτε χρόνος, ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν. — Φαῖδρος 237 B: Ἦν οὕτω δὴ παῖς, μᾶλλον δὲ μεираκίσκος· τούτῳ δ' ἦσαν ἐρασταὶ πάνυ πολλοί. — Ἀριστοφάνης, Σφήκες 1182: Οὕτω ποτ' ἦν μῦς καὶ γαλῆ. Αὐτόθ. 1434: Ἐν Συδάρει γυνή ποτε κατέαξ' ἐχίνον. Αὐτόθ. 1445: Αἴσωπον οἱ Δελφοὶ ποτε . . | φιάλην ἐπητιῶντο κλέψαι τοῦ θεοῦ· | ὁ δ' ἔλεξεν αὐτοῖς ὡς ὁ κἀνθαρός ποτε κτλ. Εἰρήνη 133: Κατ' ἐχθραν ἀετοῦ πάλαι ποτέ εἰς θεοὺς κἀνθαρος κτλ. Λυσιστράτη 781: Μῦθον βούλομαι λέξαι τιν' ὑμῖν, ὃν ποτ' ἤκουσ' | αὐτὸς ἔτι παῖς ὢν. | οὕτως ἦν ποτε νέος Μελανίων τις, ὃς | φεύγων γάμον ἤκετο εἰς ἐρημίαν | κἀν τοῖς ὄρεσιν ὤκει. Αὐτόθ. 805: Κἀγὼ βούλομαι μῦθόν τιν' ὑμῖν ἀντιλέξαι | τῷ Μελανίωνι. | Τίμων ἦν τις ἀίδρυτος ἀδάτοις ἐν | σκώλοισι τὰ πρόσωπα περιειργμένος, | Ἐρινύος ἀπορρώξ. — Θεόκριτος, Θαλύσια 7, 1: Ἦς χρόνος ἀνίξ' ἐγὼ τε καὶ Εὐκρίτος εἰς τὸν Ἄλεντα | εἰρπομες ἐκ πόλιος κτλ. — Καλλίμαχος (παρὰ Κλήμεντι τῷ

νίως ἐν « τῷ ἀηδεστάτῳ καὶ φορτικωτάτῳ » τούτῳ τύπῳ ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς αὐτῶν βιβλίοις τὰ μυθικὰ ἀναγινώσκουσιν 1).

« Ἀλλὰ καὶ ὀρθογραφικὰ σφάλματα δὲν ἐλλείπουσιν ἀπὸ τοῦ κρινομένου βιβλίου καὶ παντοῖα ἄλλα γλωσσικὰ ἀμαρτήματα περὶ τε τὸν τονισμόν καὶ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν συνδέσμων, τῶν ἐγκλίσεων, τῶν χρόνων κτλ. ».

« Ἀπρεπῆ τὰ τοιαῦτα πολλῶν ἐναντίον λέγειν ἄλλως τε καὶ τηλικούτῳ » 2).

« Πάντα ὅμως τ' ἀνωτέρω ἀμαρτήματα καθιστῶσι τὸ βιβλίον καὶ ὑπὸ ἐποψίν γλώσσης ἀνάξιον εἰσαγωγῆς εἰς τὰ δημοτικὰ ἡμῶν σχολεῖα ».

« Ποῖεῖ ἃ κρίνεις εἶναι καλὰ, κἂν ποιῶν μέλλῃς ἄδοξῆσαι· φαῦλος γὰρ κριτῆς καλοῦ πράγματος ὄχλος » 3).

Ἄλεξανδρῆ, Στρωματ. ἔκδ. Potter, σελ. 597): Ἦν κείνος οὐνιαυτός, ᾧ τό τε πτηνὸν κτλ. — Ἀχιλλεύς ὁ Τάτιος, τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα 2, 11: Ἦν γὰρ χρόνος ὅτε τῆς πορφύρας ὁ κόσμος ἀνθρώποις ἀπόρρητος ἦν· μικρὸς δ' αὐτὴν ἐκάλυπτε κόχλος ἐγκύκλω μυχῶ. — Σχολιαστῆς Ἀριστοφάνου ἐν Σφηξίν 1182: Πρὸς τὴν συνήθειαν ὅτι τὸν μῦθον προέταττον οὕτως, οἶον, ἦν οὕτω ποτὲ γέροντ καὶ γραῦς. — Grimm (παρὰ Rein « Das erste Schuljahr, Dresden 1885, σελ. 65 - 76): Die Sterunthaler: Es war einmal ein kleines Mädchen κτλ. — Der süsse Brei: Es war einmal ein kleines, armes Mädchen, das wohnte κτλ. — Der Wolf und die Sieben jungen Geislein: Es war einmal ein alte Geis, die hatte κτλ. Fundevogel: Es war einmal ein Förster, der ging κτλ. — Jacobs, (ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ τοῦ Gabriel, (Ausg. B. I Theil, 1874, σελ. 60, ἀρ. 100): Das Kind unter den Wölfen: Auf den Riesengebirge lebte einmal eine arme Frau κτλ. κτλ.

1) Gabriel Supprian, Deuts. Lesebuch, Ausg. B, I. Theil, 1874, σελ. 60, ἀριθ. 100, σελ. 61, ἀριθ. 101. σελ. 63, ἀριθ. 102. σελ. 144, ἀριθ. 219. σελ. 149, ἀριθ. 225. — Deutsches Lesebuch herausg. v. einer Kommission der Schuldirektoren Leipzigs II Stufe, 1894, σελ. 25, ἀριθ. 40. σελ. 146, ἀριθ. 186. — Erkelenz, Deuts. Lesebuch für höhere Mädchenschulen, 2 Ausg. Köln 1891, σελ. 57, ἀριθ. 52. — Rrünnert, zweites Schul- und Bildungsbuch, elfte Aufl. Rudolstadt, 1893, σελ. 52, ἀριθ. 91. σελ. 53, ἀριθ. 92. — Hansen, Deutsches Leseb. I Theil, 21 Auf. Leipzig 1886, σελ. 13, ἀριθ. 29. σελ. 78, ἀριθ. 131. — Haesters, Deuts. Lesebuch für die Mittelklasse der Volksschule, 18 Aufl. Essen 1894, σελ. 12, ἀριθ. 12. σελ. 15, ἀριθ. 15. σελ. 26, ἀριθ. 9. σελ. 88, ἀριθ. 24.

2) Πλάτων, Παρμενίδης 136 D.

3) Πυθαγόρας, Δημοφίλου γνῶμαι Πυθαγορικαί 35, Mullach Fragm. Philös. Graec. τόμ. 1, σελ. 499 α.

Δ' ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Τί δεῖ ἀσκεῖν καὶ μαθάνοντα πράγματα ἔχειν; . . Σωφροσύνην καὶ κοσμιότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ εὐταξίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν καὶ φιλοτιμίαν. . ταῦτα γὰρ πάντα ἀξία λόγου Ἑλλήσιν.

(Πλάτων, Ἀλκιβιάδης 119 B-124 E).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ λέξις ἐν γένει.

Εἰσαγωγή. — Τὸ περιεχόμενον ἐν γένει. — Οἱ Ὀμηρικοὶ καὶ Ἡσιόδειοι μῦθοι. — Τῶν διδασκαλικῶν λόγων κατὰ τὸ δυνατόν διάπτυξις. — Τὸ ἐν τῇ ποιήσει παιδευτικὸν στοιχεῖον. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ποιηταὶ πατέρες καὶ ἡγεμόνες τῆς σοφίας καὶ παιδευταὶ τοῦ ἔθνους. Ἀποστοματισμὸς τῶν ποιημάτων. Ἡ ἐν τοῖς ποιηταῖς παιδεία τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλληνοπαίδων. — Τὸ πραγματογνωστικὸν καὶ φυσιογνωστικὸν στοιχεῖον ἢ ποσότης αὐτοῦ. — Κατὰ τὰς ἐκφράσεις ζώων καὶ φυτῶν καὶ τῶν τοιούτων ἢ διήγησις ἔστω λεπτομερής, ἐναργῶς καὶ σχεδὸν ὑπ' ὄψιν φέρουσα τὰ ἐκφραζόμενα. Τὰ παραδείγματα κατὰ ταύτας. — Τὰ βέλτιστα ἀλλ' οὐ τὰ βραχύτατα οὐδὲ τὰ μήκη τιμητέον. — Τῆς ἐναργείας καὶ τῆς λογικῆς ἀνεπίξεως ἕνεκα ἔστιν ὅτε ἀναγκαῖα ἡ διλογία. — Διὰ τὸ σαφῶς εἰπεῖν μήκους δεόμεθα. — Ἡ ἐν τῷ λόγῳ δύναμις τῶν σχημάτων, τῆς ταυτολογίας, τῆς ἀποφάσεως καὶ καταφάσεως, τῆς ἀντιθέσεως, τῆς παλλιλογίας ἢ ἀναδιπλώσεως καὶ τοῦ λέγειν τὸ αὐτὸ διὰ νόημα θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς. — Δίς καὶ τρίς τὸ καλὸν τὸ δὲ κακὸν οὐδ' ἀπαξ. — Λόγου μέγεθος οὐχ ὕψει οὐδὲ μήκει κρίνεται ἀλλὰ δόγμασιν.

Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀναγνωσματαρίου τῆς τετάρτης τάξεως νομίζει τις ὅτι εὐρίσκεται ἐν καπηλείῳ ἐν τῷ μέσῳ ἀποχειροβιώτων, ἀτάσθαλα περὶ ῥυπαρὰν τράπεζαν ληρούντων.

Ποῦ ἐκρύπτετο τόση παχυλὴ ἀμάθεια, τόσον καπηλικὸν φρόνημα, τόση ἀλλοφροσύνη! Χάριν μελετῶν κοινωνικῶν, χάριν μελετῶν ψυχολογικῶν ἀξίζει ὄντως τὸν κόπον νὰ ρίψωσιν ἐν βλέμμα οἱ παρ' ἡμῖν

λόγιοι εἰς τὴν ἐν ταῖς ἐκθέσεσι τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τοῦ 1894 ἔκθεσιν, τὴν φέρουσαν ὑπογραφὴν «Κ. Ζησίου» 1), ἵνα ἴδωσιν εἰς τίνων χεῖρας δύναται ἔστιν ὅτε νὰ εἶνε παραδεδομένη ἢ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς γράμμασι παιδεία τῶν τέκνων ὑμῶν!

Λέγει ὁ κύριος οὗτος :

«Τὸ Ἑλληνικὸν Ἀναγνωσματάριον διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς τετάρτης τάξεως τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Χαρισίου Παπαμάρκου ἐκ σελίδων τριακοσίων τριάκοντα πέντε συγκείμενον, διήρηται εἰς ἑπτὰ κεφάλαια ἐπιγραφόμενα Κακία διάφοροι, Ἀρεταὶ διάφοροι, Φιλοπατρία, Τὸ κακὸν τιμωρεῖται, τὸ ἀγαθὸν βραβεύεται, Ἑλληνικὴ μυθολογία, Ἑλληνικὴ φύσις, φαινόμενα φυσικὰ, Ὁ κόσμος. Περιέχει δὲ μύθους δεκατέσσαρας, διηγήσεις ἕξ, ἱστορικὰ δεκαεξί, μυθολογικὰ δώδεκα, πραγματογραφίας καὶ περιγραφὰς εἴκοσι καὶ ὀκτώ, ποιήματα δέκα ἑπτὰ καὶ μίαν ἠθικὴν διδασκαλίαν περὶ Θεοῦ· ἔχει δὲ καὶ πολλὰς δημῶδεις παροιμίας μετὰ τε τοὺς μύθους καὶ τινὰς τῶν διηγήσεων».

Ἀποχειροβιώτων λῆροι!

Οὔτε τὰ ὀνόματα ἔχουσιν ἐπίφασιν τινὰ ἐπιστημονικότητος οὔτε τὰ πράγματα ἔχουσιν νηφαλιότητος. Οἱ ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένοι «μῦθοι» δὲν λέγονται «μῦθοι», λέγονται «Αἰσώπειοι μῦθοι» 2). Αἱ ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένα «διηγήσεις» δὲν λέγονται διηγήσεις, λέγονται «διηγήματα» 3). Τὰ ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένα «ἱστορικά»,

1) Ἐκθέσεις τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως, ἐν Ἀθήναις 1864, σελ. 23 - 32 καὶ ἰδίως ἐν σελ. 28 - 30.

2) Θεῶν, Προγυμνάσματ. 3, ἔκδ. Walz τόμ. 1, σελ. 172. Spengel τόμ. 2, σελ. 72 : Μῦθος ἐστὶ λόγος ψευδῆς εἰκονίζων ἀλήθειαν, εἰδέναι δὲ χρή, ὅτι μὴ περὶ παντὸς μύθου τὰ νῦν ἢ σκέψις ἐστίν, ἀλλ' οἷς μετὰ τὴν ἔκθεσιν ἐπιλέγομεν τὸν λόγον, ὅτου εἰκῶν ἐστίν· ἔσθ' ὅτε μέντοι τὸν λόγον εἰπόντες ἐπείσφερομεν τοὺς μύθους. καλοῦνται δὲ Αἰσώπειοι καὶ Λιβυστικοὶ ἢ Συβαριτικοὶ τε καὶ Φρύγιοι. . . Αἰσώπειοι δὲ ὀνομάζονται ὡς ἐπίπαν — Ἐρμογένης, Προγυμνάσμ. 1, Walz τόμ. 1, σελ. 9. Spengel τόμ. 2, σελ. 3 : Τὸν μῦθον πρῶτον ἀξιοῦσι προσάγειν τοῖς νέοις. . . φαίνονται δὲ τούτῳ χρησάμενοι καὶ οἱ ἀρχαῖοι. . . ὀνομάζονται δὲ ὑπὸ τῶν εὐρόντων οἱ μὲν Κύπριοι, οἱ δὲ Λιβυκοί, οἱ δὲ Συβαριτικοί, πάντες δὲ κοινῶς Αἰσώπειοι λέγονται — Νικόλαος ὁ σοφιστής, Προγυμνασμ. 1, ἔκδ. Spengel, τόμ. 3, σελ. 452 : Καὶ τοῦτο δὲ γινῶναι καλόν, ὡς τοὺς μύθους οἱ μὲν Αἰσωπέλους ὠνόμασαν, οἱ δὲ Συβαριτικούς. . . Αἰσωπέλους τοὺς ἐξ ἀλόγων καὶ λογικῶν συγκειμένους. . . εἰσὶ δὲ τινες μῦθοι καὶ ἐκ θεῶν συγκείμενοι. Ἰδ. καὶ Ἀφθόνιον ἐν Προγυμνάσμ. 1, Walz τόμ. 1, σελ. 59. Spengel τόμ. 3, σελ. 452.

3) Ἐρμογένης, Προγυμνάσματα 2, Walz τόμ. 1, σελ. 16. Spengel τόμ. 2, σελ.

«μυθολογικά», δὲν λέγονται ἱστορικά, μυθολογικά, λέγονται διηγήματα ἱστορικά, διηγήματα μυθικά 1). Ἐπειτα εἰάν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κ. κριτοῦ δὲν ἦσαν τεθλωμένοι, θὰ διέκρινον ὅτι οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι δὲν εἶνε δέκα καὶ τέσσαρες, ἀλλὰ δέκα καὶ τρεῖς· τὰ μυθικά διηγήματα (τὰ «μυθολογικά» κατ' αὐτὸν) δὲν εἶνε δώδεκα ἀλλὰ δέκα· τὰ ἱστορικά διηγήματα δὲν εἶνε δέκα καὶ ἕξ, ἀλλὰ δέκα καὶ ἑννέα· αἱ πραγματογραφίαι καὶ αἱ περιγραφαὶ δὲν εἶνε εἴκοσι καὶ ὀκτώ, ἀλλὰ εἴκοσι καὶ ἕξ· τὰ ποιήματα δὲν εἶνε δέκα καὶ ἑπτὰ, ἀλλὰ δέκα καὶ ὀκτώ. Ἡ καλουμένη «ἠθικὴ διδασκαλία» πᾶν ἄλλο εἶνε ἢ διδασκαλία. Εἶνε ἢ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας πασίγνωστος τοῦ Ἀριστοτέλους καλλιλογικὴ ἀπόδειξις περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ 2)· τὰ ἑννέα δὲ πλασματικά ἢ βιωτικά διηγήματα διὰ λόγους φυσιολογικοὺς ἴσως ἔμειναν ὅλως ἀμνημόνευτα εἰς τὴν σοβαρὰν ταύτην ἔκθεσιν.

Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ κ. κριτής :

«Ἐν αὐτῷ εὐχαρίστως παρατηρεῖται ἡ ἀπικριδωμένη τάξις, ἡ καλὴ καὶ καθαρὰ πανταχοῦ γραφὴ καὶ ἡ ὀλιγότης τῶν ἀνορθογραφιῶν».

«Ἡ ἄμπελος τρεῖς βότρυας φέρει· τὸν μὲν πρῶτον ἠδονῆς, τὸν δεύτερον μέθης, τὸν τρίτον ὑδρεως» 3).

Ἔθρις πρὸς τὴν λογικὴν εἶνε ἡ ἀοριστία τῆς ἐκφράσεως «ἀπικριδωμένη τάξις». Ἔθρις πρὸς τὴν παιδαγωγικὴν εἶνε ἡ ἀνάμιξις

4 : Διαφέρει δὲ διήγημα διηγήσεως, ὡς ποίημα ποιήσεως· ποίημα μὲν γὰρ καὶ διήγημα περὶ πρᾶγμα ἐν, ποίησις δὲ καὶ διήγησις περὶ πλείονα, οἷον ποίησις ἢ Ἰλιάς καὶ ποίησις ἢ Ὀδύσεια, ποιήματα δὲ ἀσπιδοποιία, νεκυομαντεία, μνηστηροφονία. καὶ πάλιν διήγησις μὲν ἢ ἱστορία Ἡροδότου, ἢ συγγραφή Θουκυδίδου, διήγημα δὲ τὸ κατ' Ἀρίονα, τὸ κατ' Ἀλκμαίωνα. — Ἀφθόνιος ὁ Σοφιστής, Προγυμνάσματ. 2, Walz τόμ. 1, σελ. 60. Spengel τόμ. 2, σελ. 22 : *Διήγημα*·· διενήνοχε διηγήσεως, ὡς ποιήσεως ποίημα· ποίησις μὲν γὰρ πᾶσα ἢ Ἰλιάς, ποίημα δὲ ἢ τῶν Ἀχιλλέως ὄπλων κατασκευή.

1) Ἐρμογένης, Προγυμνάσματ. 2, ἐνθ. ἀν: Εἶδη δὲ διηγήματος βούλονται εἶναι τέσσαρα· τὸ μὲν γὰρ εἶναι μυθικόν, τὸ δὲ πλασματικόν, ὃ καὶ δραματικόν καλοῦσιν, οἷα τὰ τῶν τραγικῶν, τὸ δὲ ἱστορικόν, τὸ δὲ πολιτικόν. — Νικόλαος ὁ σοφιστής, Προγυμνάσμ. 2, ἐνθ. ἀνωτ: Τῶν διηγημάτων τὰ μὲν ἐστὶ μυθικά, τὰ δὲ ἱστορικά, τὰ δὲ πλασματικά. Αὐτόθι 1 : Εἰσὶ δὲ τινες μῦθοι καὶ ἐκ θεῶν συγκείμενοι·· τούτους δὲ τινες καὶ οὐδὲ μύθους, ἀλλὰ μυθικά ἐκάλεσαν διηγήματα. — Πρβλ. καὶ Κορνοῦτον, τέχνη ῥητορικὴ 54, ἐκδ. Spengel, τόμ. 1, μέρ. 2, σελ. 363.

2) Ἀριστοτέλης, ἀπ. 14, σελ. 1476, α, 34.

3) Ἐπίκτητος, ἀπόσπ. 115.

έν κρίσει βιβλίων παιδαγωγικῶν τῆς ιδιότητος « ἡ καλὴ καὶ καθαρὰ πανταχοῦ γραφή ». Ὑβρις πρὸς τὴν ἠθικὴν τὸ μέμφεσθαι τινα ὡς « ἀνορθόγραφον » ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως.

« Ὑπερέχει δὲ καὶ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου, τούτου μάλιστα, κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης, τοῦ δευτέρου δὲ μόνου καθ' ὅτι περιέχει πολλὰ καὶ καλὰ ἄρθρα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς, ἐκλογὴν δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀξίαν λόγου ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας. Καὶ τίς μὲν ἢ ἀξία ἱστορικῶν διηγημάτων ἐν ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν μυθολογίαν τὴν Ἑλληνικὴν ἢ ἐπιτροπεῖα ἐπαινεῖ τὸν συγγραφέα τοῦ Ἀναγνωσματορίου 1), διότι τὴν ὕλην τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐζήτησε καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ μύθῳ, τῷ καλλίστῳ καὶ χαριεστάτῳ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας πλάσματι. Ἦθελε δὲ συγχαρῆ αὐτῷ, ἂν ἢ ἐκλογὴ τῶν μύθων ἦτο ἐπιμελεστέρα, ἂν δηλ. ἀντὶ τῆς κοσμογονίας καὶ θεογονίας καὶ τοῦ Τυφῶνος καὶ τοῦ Πανὸς ἐγράφοντο ἄλλοι τινὲς τῶν χαριεστέρων, τῶν εἰς τοὺς ἥρωας μάλιστα ἀναφερομένων μύθων, καὶ ἂν ἐν συντόνῳ βραχυλογία παρετίθεντο ».

« Ἀρμόττει δὲ γνωμολογεῖν ἡλικία μὲν πρεσβυτέροις, περὶ δὲ τούτων ὧν ἔμπειρός τις ἐστίν, ὡς τὸ μὲν μὴ τηλικούτον ὄντα γνωμολογεῖν ἀπρεπές . . . περὶ δ' ὧν ἄπειρος, ἡλίθιον καὶ ἀπαίδευτον » 2).

Ἐν πρώτοις ὁ κ. κριτῆς εἶχε τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ὡς λόγιος ἀνὴρ νὰ εἴπῃ ἡμῖν **τοὺς λόγους**, ὧν ἔνεκα ἐκράτησε τὰ τόσον πολύτιμα καὶ τιμητικὰ αὐτοῦ τε καὶ τῶν λοιπῶν χρηστῶν καὶ μεμουςωμένων συντρόφων αὐτοῦ συγχαρητήρια πρὸς ἀναγνωσματοριογράφον γράψαντα τοὺς Ἡσιοδεῖους καὶ Ὀμηρικοὺς μύθους περὶ τῆς κοσμογονίας καὶ θεογονίας καὶ τοῦ Τυφῶνος καὶ τοῦ Πανὸς καὶ οὐχὶ τινὰς τῶν ἐκ πάσης προελεύσεως μύθων « τῶν εἰς τοὺς ἥρωας μάλιστα ἀναφερομένων ». Δεύτερον ὡς τίμιος ἄνθρωπος εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὀνομάσῃ ἕνα καὶ « τῶν εἰς τοὺς ἥρωας μάλιστα ἀναφερομένων μύθων. χαριέστερον » τῶν ὑπ' αὐτοῦ ψεγομένων τούτων καὶ τρίτον ὡς γνωμολογῶν εἶχε τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἴπῃ τί εἰς τὸ πρεπωδέστερον τῶν τοιούτων μύθων θὰ συνέβαλλεν « ἡ ἐν

1) « Δέδοικα, μή τι παρ θεοῖς | ἀμβλακῶν τιμὰν πρὸς ἀνθρώπων ἀμείψω ». Ἰθὺκος ἀπόσπ. 24, ἐκδ. Bergk, τόμ. 3, σελ. 245.

2) Ἀριστοτέλης, Ῥητορικὴ 1315, α, 2.

συντόνῳ βραχυλογίᾳ παράθεσις αὐτῶν». Ταῦτα δὲ πάντα ἵνα μηδείς τολμήσῃ νὰ διανοηθῆ περὶ αὐτοῦ τὸ μυριάκις ἑνταῦθα καὶ πάντοτε πρεπόντως καὶ ἀρμοδίως ἀκουσθὲν τοῦ Δημοσθένους ἐκεῖνο: «Τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ συκοφάντης, αἰτιάσασθαι μὲν πάντα, ἐξελέγξαι δὲ μηδέν» 1).

Λέγει ὁ Bernardy: «Τὸ θεολογικὸν σύστημα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀναπτύσσεται ἐν τῇ θεογονίᾳ τοῦ Ἡσιόδου (στίχ. 453-480). Κορυφὴ τούτου εἶνε ὁ Ζεὺς καὶ ἡ δέσμευσις τῶν ἀχαλινώτων φυσικῶν δυνάμεων. Τὸ λαμπρότατον δὲ σημεῖον τοῦ ὑπάτου τῶν θεῶν ἢ κατὰ τοῦ Τυφῶνος καὶ τῶν Τιτάνων μάχη» 2).

Περὶ δὲ τῆς ἐξόχου παιδευτικῆς δυνάμεως τῶν τοιούτων ἀριστουργημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος λέγουσιν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι: «Ἔστι παιδεία τις ἦν οὐχ ὡς χρησίμην παιδευτέον τοὺς υἱεῖς, ἀλλ' ὡς ἐλευθέριον καὶ καλὴν. . . Τὸ δὲ ζητεῖν πανταχοῦ τὸ χρήσιμον ἤκιστα πρέπει τοῖς μεγαλοψύχοις καὶ τοῖς ἐλευθέροις. . . καὶ τὰναγκαῖα (δεῖ) καὶ τὰ χρήσιμα πράττειν, τὰ δὲ καλὰ δεῖ μᾶλλον. . . Οἱ νέοι μᾶλλον αἰροῦνται πράττειν τὰ καλὰ τῶν συμφερόντων· τῷ γὰρ ἤθει ζῶσι μᾶλλον ἢ τῷ λογισμῷ· ἐστι δὲ ὁ μὲν λογισμὸς τοῦ συμφέροντος, ἡ δὲ ἀρετὴ τοῦ καλοῦ» 3). — Καὶ πάλιν: «Προσεκτικοὶ δὲ τοῖς μεγάλοις, τοῖς ἰδίοις, τοῖς θαυμαστοῖς τοῖς ἡδέσιν. . . τὸ δὲ θαυμαστὸν ἡδύ. . . διὸ δεῖ ἐμποιεῖν ὡς περὶ τοιούτων ὁ λόγος» 4). — Πᾶν δὲ τὸ σύνηθες μικροπρεπές, διὸ καὶ ἀθαύμαστον. . . Μεγαλεῖον δὲ τί ἐστι καὶ ἡ ἀλληγορία. . . ὃ δὲ σαφὲς καὶ φανερόν καταφρονεῖσθαι εἰκός, ὥσπερ πρὸς ἀποδεδυμένους 5). — Τὸ μὲν ἄπταιστον οὐ ψέγεται, τὸ μέγα δὲ καὶ θαυμάζεται. . . ἐπὶ μὲν τέχνης θαυμάζεται τὸ ἀκριβέστατον, ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν ἔργων τὸ μέγεθος. . . οὐ γὰρ εἰς πειθῶ τοὺς ἀκρωμένους ἀλλ' εἰς ἕκστα-

1) Δημοσθένης, πρὸς Εὐβουλίδην 34, σελ. 1309.

2) Bernardy, Grundris der Griech. Litteratur. Halle 1877, τόμ. 2, μέρ. 1, σελ. 311. — Ἀκριβέστερον περὶ τῆς ὑψίστης ποιητικῆς καὶ παιδευτικῆς ἀξίας τῶν ὑπὸ τοῦ κ. κριτοῦ κατασυκοφαντούμενων ἑνταῦθα τεσσάρων ὑψίστων καὶ παγκάλων ἀριστουργημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος παρακατιῶν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

3) Ἀριστοτέλης, Πολιτικά 1338, α, 30. 1338, β, 2. 1333, α, 1. Αὐτόθ. Ῥητορική 1389, α, 34. Πρὸβλ. καὶ Πλάτωνα, Νόμ. 643 E.

4) Ἀριστοτέλης, Ῥητορική 1415, β, 1. 1460, α, 18. Πρὸβλ. αὐτόθ. 1371, α, 33. Μετὰ τὰ φυσικά 982, β, 12.

5) Δημήτριος, Περὶ ἑρμηνείας 60. 99. 100, ἔκδ. Walz, τόμ. 9, σελ. 32 καὶ 47. ἔκδ. Spengel, τόμ. 3, σελ. 276 καὶ 284.

σιν ἄγει τὰ ὑπερφυᾶ· πάντα δέ γε σὺν ἐκπλήξει τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ πρὸς χάριν αἰ κρατεῖ τὸ θαυμάσιον . . καθ' ὅσον οἶόν τε τὰς ψυχὰς ἀνατρέφειν πρὸς τὰ μεγέθη καὶ ὥσπερ ἐγκύμονας αἰ ποιεῖν γενναίου παραστήματος . . Ἡ φύσις οὐ ταπεινὸν ἡμᾶς ζῶον οὐδ' ἀγεννὲς ἔκρινε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς εἰς μεγάλην τινὰ πανήγυριν, εἰς τὸν βίον καὶ εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον, ἐπάγουσα θεατὰς τινὰς τῶν ὄλων αὐτῆς ἐσομένους καὶ φιλοτιμοτάτους ἀγωνιστάς, εὐθύς ἄμαχον ἔρωτα ἐνέφυσεν ὑμῶν ταῖς ψυχαῖς παντὸς αἰ τοῦ μεγάλου καὶ πρὸς ἡμᾶς δαιμονιωτέρου . . καὶ εἴ τις περιβλέψοιτο ἐν κύκλῳ τὸν βίον, ὅσῳ πλέον ἔχει τὸ περιττὸν ἐν πᾶσι καὶ μέγα καὶ καλόν, ταχέως εἴσεται πρὸς ἅ γεγόναμεν. Ἐνθα φυσικῶς πως ἀγόμενοι μὰ Δία οὐ τὰ μικρὰ ρεῖθρα θαυμάζομεν, εἰ καὶ διαυγῆ καὶ χρήσιμα, ἀλλὰ τὸν Νεῖλον καὶ Ἰστρον ἢ Ῥῆνον, πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον τὸν Ὠκεανόν· οὐδέ γε τὸ ὑφ' ἡμῶν τουτί φλογίον ἀνακαιομένον, ἐπεὶ καθαρὸν σώζει τὸ φέγγος, ἐκπληττόμεθα τῶν οὐρανίων μᾶλλον, καίτοι πολλάκις ἐπισκοτούμενων, οὐδὲ τῶν τῶν τῆς Αἴτνης κρατήρων ἀξιοθαυμαστότερον νομίζομεν, ἧς αἱ ἀναχοαὶ πέτρους τε ἐκ βυθοῦ καὶ ὄλους ὄχθους ἀναφέρουσι καὶ ποταμοὺς ἐνίοτε τοῦ γηγενοῦς ἐκείνου καὶ αὐτοῦ μόνον προχέουσι πυρός. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων ἐκεῖν' ἂν εἴποιμεν, ὡς εὐπόριστον μὲν ἀνθρώποις τὸ χρεῖῶδες ἢ καὶ ἀναγκαῖον, θαυμαστὸν δ' ὁμως τὸ παράδοξον 1). — Ἔστι δὲ καὶ ἐν πράγμασι τὸ μεγαλοπρεπές, ἂν μεγάλη καὶ διαπρεπῆς πεζομαχία ἢ ναυμαχία ἢ περὶ οὐρανοῦ ἢ περὶ γῆς λόγος » 2).

Ἔστι δὲ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀπαιτοῦντας ἐν τοῖς λόγοις « σύντονον βραχυλογία », ὡς ἀπαιτεῖ γνωμοτυπῶν ὁ ἡμέτερος κ. κρι-

1) Λογγίνος, Περὶ ὕψους 36, 1. 3, 1. 4. 9, 1. 35, 2 καὶ ἐξ., ἐκδ. Spengel, τόμ. 1, μέρ. 1, σελ. 163. 106. 116. 161. Ἴδ. καὶ ἄνωτέρ. σελ. 151 καὶ 201.

2) Δημήτριος, περὶ Ἑρμηνείας 75, ἐκδ. Walz, τόμ. 9, σελ. 37. Spengel, τόμ. 3, σελ. 279. — Ἴδ. προσέτι καὶ Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. 1371, α, 30. — Δημήτρ. περὶ Ἑρμην. ἐνθ. ἀν. 254. 283, ἐκδ. Walz, τόμ. 9, σελ. 106 καὶ 115. Spengel, τόμ. 3, σελ. 317 καὶ 322. — Λογγίνος, ἐνθ. ἀνωτ. 15, 11. ἐκδ. Spengel, τόμ. 1, μέρ. 2, σελ. 135. — Περὶ δὲ τοῦ Τυφῶνος ἰδίᾳ Ἴδ. Αἰσχύλ. Προμηθ. 351 καὶ ἐξ. Πίνδαρ. Πυθιονικ. 1, 15-29. Πλάτων. Φαῖδρ. 230 Α. Πλούταρχ. πρὸς Κολώτην 1119 Β. Περὶ Ἰσιδος καὶ Ὀσίριδ. κεφ. 45 καὶ 55.

τής, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποκαλεῖ ἡλιθίους καὶ γελοίους εἶνε γνωστὸν ἐκ τῶν πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ τῆς πραγματείας ταύτης ἀναγραφέντων. Ἐνταῦθα εὐκαιρον νὰ ὑπομνησθῶσι μόνον τὰ τοῦ Σιμπλικίου καὶ Ἀριστοτέλους καὶ Εὐριπίδου τάδε: Καὶ εἰσὶ μὲν οἱ λόγοι σαφεῖς· οὐ χεῖρον δὲ ἴσως, κατὰ τὸ δυνατόν διαπτύσσειν αὐτούς· ὅ τε γὰρ γράφων συμπαθέστερός τε ἅμα πρὸς αὐτοὺς γενήσεται καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν κατανοητικώτερος καὶ τῶν φιλομαθῶν οἱ πρὸς λόγους ἀσυνηθέστεροι, ἴσως ἔξουσί τινα χειραγωγίαν ἐκ τῆς ἐρμηνείας αὐτῶν 1). — Μᾶλλον δὲ σαφές ἔσται τὸ λεγόμενον διὰ πλείονων ῥηθὲν 2). — Τὰ μακρὰ τῶν σμικρῶν λόγων | ἐπίπροσθὲν ἔστι καὶ σαφῆ μᾶλλον κλύειν » 3).

« Καὶ ταῦτα μὲν μικρὰ εἶναι καὶ διορθωτέα σφάλματα, ἀλλὰ μέγιστα νομίζομεν τοῦ Ἀναγνωσματορίου τούτου ἀμαρτήματα τὴν γλισχρότητα τῆς ἐκ τῶν ποιημάτων πνευματικῆς τροφῆς. . . Ἐπρεπε πολλῶ πλείονα νὰ παραταχθῶσιν· διότι ὁ κ. συγγραφεύς, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, γνωρίζει βεβαίως ἡλικίην ἔχουσι τὰ καλὰ ποιήματα ἠθοποιὸν δύναμιν. Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος τῶν καλῶν χρόνων ἐπαιδεύθη, ὡς εἶνε πασίγνωστον, διὰ τῶν ποιητῶν μάλιστα· διότι ἐν αὐτοῖς εὕρισκον ἀκόπως ὠφέλιμα διὰ τὸν βίον διδάγματα. Ἐν τοῖς σχολείοις σχεδὸν μόνον ποιηταὶ ἐδιδάσκοντο καὶ ὁ γραμματιστῆς ἐκ ποιητῶν ἀπεστομάτιζε τοὺς παρ' αὐτὸν φοιτῶντας παῖδας φέρων εὐχερῶς οὕτως εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν μεγάλων τῆς πατρίδος πνευμάτων τοὺς μαθητάς, οἵτινες ἐμνημόνευον τῶν ποιημάτων καθ' ὄλον τὸν ἔπειτα βίον (δρα ἀπ. ἐκ τοῦ Λίνου τοῦ Ἀλεξ. παρὰ Kock comicorum Atticorum Fragmenta II σελ. 345. Πλ. Πολιτ. Β' 363 Α καὶ ἐξ. Γ. 386 καὶ ἐξ. 407 Α. Πρωταγ. 339 Α καὶ ἐξ. Γοργίας 484 Β - C. Νόμων Ζ' 810 καὶ ἐξ. Λυκούργ. κατὰ Λεωκρ. 100, 102, 107. Διὸ δικαίως ὁ Ἀριστοφάνης (Βάτρ. 131) περὶ τῶν ποιητῶν λέγει « ὡς ὠφέλιμοι τῶν ποιητῶν οἱ γενναῖοι γεγένηται ».

« Ἐν οἴνῳ μὴ πολυλόγει, ἐπιδεικνύμενος παιδείαν· θολερὰ γὰρ ἀποφθέγγῃ » 4).

Θολερὸν τὸ ἀπόφθεγμα ὅτι ἡ « ἀμελῶς γενομένη », ἐκλογή

1) Σιμπλίκιος, Ἐξήγησις εἰς τὸ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον, προοίμιον, ἔκδ. Dübner, σελ. 2, στίχ. 24. Ἐκτενέστερον περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ ἴδιος ἐν κέφ. 33, Dübner, σελ. 112, στίχ. 41.

2) Ἀριστοτέλης, Ῥητορική 1358, α, 9.

3) Εὐριπίδης, Ὀρέστης 640.

4) Ἐπικτήτος, ἀπόσπ. 116, ἔκδ. Dübner, σελ. 26 ἐν τέλει.